

sűrűsége, ha 200 babszemnek a tömege 50g? Fejezzük ki a sűrűséget g/cm^3 , kg/dm^3 és kg/m^3 egységekben!
(4 pont)

9. Rejtvény: (6 pont)

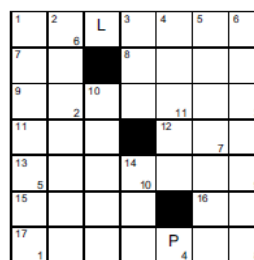
Fejtsd meg a rejtvényt, majd a számozott négyzetek betűit sorban olvasd össze! Megfejtésül a légpárnás járművek legfontosabb alkatrészének nevét kapod. Mi a magyar megnevezése?

Vízszintes:

1. Bell találmánya
7. Argon vegyjele
8. Salt .... City, Utah állam székhelye
9. Magyar-szlovák határváros
11. Satu, melynek nincs eleje!
12. Oxigén és szelén vegyjele
13. Talaj kézi erővel barázdál
15. Díszít.
16. Előtagként kettőt jelent
17. Ilyen nő a masamód

Függőleges:

1. Van ilyen pénztár és láng is
2. A szerelem „tudománya“
3. Végtelen elán!
4. Hátrálva megy
5. Eszesebbé váló
6. A sors büntetése
10. Tengeri pérhal. (MUGIL)
14. A botanika része!

Megfejtés:

.....

A rejtvényt Szűcs Domokos tanár készítette

10. Hogyan működik a légpárnás hajó? Írj rövid (fél oldalas) dolgozatot a légpárnás járművekről.
(6 pont)

A kérdéseket a verseny szervezője, Balogh Deák Anikó állította össze
(Mikes Kelemen Líceum, Sepsiszentgyörgy)

Feladatmegoldók rovata

Kémia

K. 641. Különböző anyagokból hasábalakú testeket vágta ki. Az alábbi táblázatban megtaláljátok ezek méreteit és bizonyos tulajdonságait. Az adatok alapján állapítsátok meg:

- a) melyik test a legnehezebb
- b) melyik testben van a legtöbb atom?

A test Anyagainak neve	Hossza cm	Szélessége mm	Magassága mm	Térfogata cm ³	Tömege g	Sűrűsége g/cm ³
Alumínium	2	5	20		5,4	
Arany	1	10	20			19,3
Urán	1		10	2		18,7
Gyémánt	2	10	30			3,32
Kvarc	2	10		2		11,34

K. 642. A cseppfolyós víz sűrűsége 1g/cm^3 (4°C hőmérsékleten). A jég (szilárd víz) sűrűsége $0,91\text{g/cm}^3$. Mekkora a térfogata annak a vízmennyiségnek, amely egy 2cm^3 térfogatú jégkocka megolvadásakor keletkezik, amikor az olvadék hőmérséklete eléri a 4°C értéket?

K. 643. Mekkora mennyiségű kálium-hidroxidot kell feloldani 400g vízben ahhoz, hogy $11,2$ tömegszázalékos oldatot kapjunk?

K. 644. Zárt térben azonos tömegű hidrogén és oxigén gáz keverékében elektromos szikrát gerjesztettek. A kémiai reakció után állapítsátok meg a reakciótérben a tömegszázalékos anyagösszetételt!

K. 645. Négy térfogatnyi oxigént azonos állapotú három térfogatnyi másik gázzal elegyítve olyan gázkeveréket kaptak, amelynek a normálállapotra számított sűrűsége $1,3520\text{g/cm}^3$ volt. Állapítsátok meg az ismeretlen gáz moláris tömegét! Javasoljatok legalább két lehető anyagot a moláris tömegnek megfelelően. Mi lehetne ezeknek a gázoknak a kémiai összetétele, ha tudjuk, hogy közönséges körülmények között (szoba-hőmérséklet, légköri nyomás) nem reagálnak oxigénnel?

K. 646. Előzőleg víztelenített kalcium-klorid és kalcium-bromid keverék 50 grammnyi tömegét 100g vízben oldották. Az oldatban meghatározva a kalcium-ion mennyiségét $8,57\%$ -ot kaptak. Számítsátok ki a szilárd sókeverék tömegszázalékos összetételét a feloldás előtt!

K. 647. Mekkora térfogatú 10 tömegszázalékos oldat nyerhető $67,2\text{L}$ normál állapotú hidrogén-kloridnak vízben való oldásakor, ha a keletkezett oldat sűrűsége $1,048\text{g/cm}^3$? Mekkora tömegű vízben kellett feloldani a hidrogén-klorid gázt?

K. 648. Egy zárt edénybe rézforgácsot teszünk, ami felett a légtér 10L , amiben az oxigén-nitrogén arány $1:4$. A rézforgácsra annyi tömény salétromsavat töltünk, amiből $0,25\text{mol}$ reagál nitrogén-monoxid képződés közben. A rézzel való reakció során keletkező nitrogén-monoxid a légtérben levő oxigénnel dioxiddá oxidálódik. Adjátok meg a reakciók után a gáztér vegyi összetételét tömegszázalékban és térfogatszázalékban!

K. 649. Két liter térfogatú lúgoldat készítésére vízben oldottak 10g marószódát. Számítsátok ki az elkészített oldat pH-ját.

K. 650. Mekkora a pH-ja és a moláris töménysége annak a kalcium-hidroxid oldatnak, amelynek pOH értéke 4 ?

Fizika

F. 456. Két azonos $l=1$ m hosszúságú, azonos keresztmetszetű, $m_1 < m_2$ tömegű, egyenletes tömegeloszlású fonalat összekötünk, majd egy ideális, elhanyagolható méretű és tömegű állócsigán vezetjük át. A fonal a csigán nem tud megcsúszni. Kezdetben a csiga rögzített és a fonalak összekötési pontja a csiga legfelső pontjában található. A csiga tengelye $2,5 l$ távolságra van a Föld felszínétől. Szabaddá téve a csigát, határozzuk meg a Föld felszínét először elérő fonal alsó végének maximális sebességét. Feltételezzük, hogy a mozgás során a fonal függőleges marad, és az elengedést követő pillanatban a fonal gyorsulása $0,08$ m/s². A nehézségi gyorsulás értékét $9,81$ m/s²-nak vesszük.

F. 457. f gyújtótávolságú gyűjtőlencsére optikai főtengelyével párhuzamos fénynyaláb érkezik. A lencsétől mekkora távolságra kell elhelyezni egy R görbületi sugarú homorú (domború) tükröt, hogy a visszavert nyaláb sugarai, miután újból áthaladtak a lencsén, annak tárgyoldali gyűjtőpontjában gyűljenek össze?

F. 458. R sugarú és σ felületi feszültségű higgyancsepp két egyenlő térfogatú csepre osztunk szét. Mekkora a végzett mechanikai munka?

F. 459. Hat azonos $R = 2 \Omega$ ellenállást egy tetraéder oldalain helyeztünk el. Ha a tetraéder két csúcsát elhanyagolható ellenállású vezetővel E elektromotoros feszültségű és r belső ellenállású áramforrásra kapcsoljuk, a külső áramkörben felszabaduló teljesítmény értéke $P = 25$ W. Kössük ezután a hat ellenállást az áramforrás sarkaira úgy, hogy a külső áramkör eredő ellenállása a legnagyobb legyen. A külső áramkörben ekkor felszabaduló teljesítmény újból $P = 25$ W. Határozzuk meg az áramforrás belső ellenállását és elektromotoros feszültségét.

F. 460. $a = 1$ μ m szélességű rést $\lambda = 500$ nm hullámhosszú monokromatikus fényvel világítunk meg merőlegesen. A rés mögött $0,1$ m gyújtótávolságú lencse található. Határozzuk meg:

- a központi fényes sáv szélességét a gyűjtősíkban elhelyezett ernyőn
- Az adott réshez ugyanabban a síkban még 4 darab ugyanolyan szélességű, egymástól 2 μ m-re elhelyezett rést csatolunk. Határozzuk meg az ernyőn a második maximum helyzetét. Milyen sajátossága van most a rendszernek?

Megoldott feladatok

Kémia FIRKA 2009-2010/6.

K. 637. A 25,9 tömeg%-os töménységű oldat minden 100g-jában 25,9g oldott só van, tehát ez az oldat $100 - 25,9 = 74,1$ g vizet tartalmaz. Szobahőmérsékleten a víz sűrűsége tekinthető 1g/cm^3 -al egyenlőnek, akkor a 74,1g víz térfogata $74,1\text{cm}^3$. Ennek ismeretében könnyen kiszámíthatjuk a 100cm^3 vízben feloldható sómennyiség tömegét:

$$\begin{array}{l} 74,1\text{g víz} \dots 25,9\text{g só} \\ 100\text{g} \dots \dots \dots x = 35,1\text{g} \end{array}$$

Az oldat telítetté akkor válik egy anyagra nézve, amikor abból az oldhatóságának megfelelő anyagmennyiséget tartalmazza (az ilyen oldat nem képes többet feloldani az illető anyagból). Tehát, amennyiben a 25,9%-os konyhasó-oldat telített, akkor a konyhasó oldhatósága $35,1\text{g}/100\text{cm}^3$ víz. Mivel az anyag oldhatósága a telített oldatának koncentrációjával egyenlő, és a koncentrációt az egységnyi oldattérfogatban oldott anyagmennyiséget értjük ($C = \nu \text{ mol} / V \text{ L}$), ismernünk kéne a szobahőmérsékleten telített sóoldat sűrűségét ahhoz, hogy az oldhatóságot mol/L egységbe fejezzük ki.

K. 638. A feladat kijelentéséből állítható, hogy $V_{\text{Si}} = V_{\text{SiO}_2} = 1\text{cm}^3$

Mivel a sűrűség számértéke az egységnyi térfogatú anyag tömegével egyenlő,

$M_{\text{Si}} = 2,4\text{g}$ $m_{\text{SiO}_2} = 2,3\text{g}$. Ismerve a két anyag moláris tömegét

($M_{\text{Si}} = 28\text{g/mol}$, $M_{\text{SiO}_2} = 60\text{g/mol}$) a két kocka anyagmennyisége: $\nu_{\text{Si}} = 2,4/28 \text{ mol}$,

$\nu_{\text{SiO}_2} = 2,3/60 \text{ mol}$. Mivel 1mol szilíciumban $6 \cdot 10^{23}$ atom van, viszont egy mólnyi szilícium-dioxidban $3 \cdot 6 \cdot 10^{23}$ atom található:

$$6 \cdot 10^{23} \cdot 2,4/28 = 5,16 \cdot 10^{22}$$

$$3 \cdot 6 \cdot 10^{23} \cdot 2,3/60 = 6,84 \cdot 10^{22}$$

Tehát az 1cm^3 térfogatú kvarc kockában található több atom.

K. 639. A kékkő a rézszulfát kristályhidrátja. Kristályában minden rézion környezetében 5 molekula víz található, ezért vegyi képlete $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$. Ezért a kékkő oldása tömegének egy része az oldószert szaporítja.

$T_1 = 4^\circ\text{C}$ hőmérsékleten az oldhatóság (35g kékkő/ 100 cm^3 víz) alapján $m_{\text{telítettold.}} = 135\text{g}$, a benne feloldott kékkőből ($M_{\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}} = 250\text{g/mol}$, $M_{\text{CuSO}_4} = 160\text{g/mol}$) 22,4g oldott CuSO_4 van, mivel: $250\text{g kékkő} \dots 160\text{g CuSO}_4$

$$35\text{g} \quad \dots \quad x = 22,4\text{g}$$

A telített oldat tömeg%-os töménységének kiszámítása:

135g old. .... 22,4g CuSO_4

$$100\text{g old} \dots x_1 = 16,6\% \quad C_1 = 16,6\%$$

$T_2 = 90^\circ\text{C}$ hőmérsékleten a kékkő oldhatósága $200\text{g}/100\text{cm}^3$ víz. Ezen a hőmérsékleten a 100cm^3 víz tömege $\rho \cdot V = 96,5\text{g}$, ezért a 100cm^3 vízből készített telített oldat tömege $296,5\text{g}$. A 200g kékkőben található CuSO_4 tömege: $200 \cdot 160/250 = 128\text{g}$

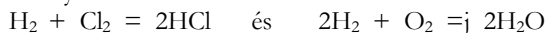
296,5g telített old. ... 128g CuSO_4

$$100\text{g} \quad \dots \quad x_2 = 43,2\% \quad C_2 = 43,2\% \quad C_2 / C_1 = 2,6$$

A 90°C hőmérsékleten telített kékkőoldat tömegszázalékos töménysége 2,6-szorosa a 4°C hőmérsékleten telítettének.

K. 640. A feladat adatai alapján a két tartályban azonos tömegű hidrogén azonos anyagmennyiségű: ν_{H_2}

A tartályokban az elektromos szikra kiváltotta kémiai reakciók:

Amennyiben az első tartályban a két gáz maradéktalanul reagált egymással, azt jelenti, hogy a tartály $0,25 \text{ mol}$ hidrogént tartalmazott, ugyanennyi volt a másik tartályban is.

Mivel $m_{\text{O}_2} = m_{\text{Cl}_2}$ és a $0,25 \text{ mólnyi}$ klór tömege $m_{\text{Cl}_2} = \nu M = 0,25 \cdot 71 = 17,75\text{g}$

$$n_{\text{O}_2} = 17,75/32 = 0,55\text{mol}$$

A reakcióegyenlet értelmében a $0,25 \text{ mol}$ hidrogénnel, mivel $\nu_{\text{H}_2} = 2 \cdot \nu_{\text{O}_2}$, $0,125 \text{ mol}$ oxigén reagál, miközben $0,25 \text{ mólnyi}$ víz ($m_{\text{víz}} = 18 \cdot 0,25 = 4,5\text{g}$) keletkezik. Reagálatlanul marad $0,55 - 0,125 = 0,425 \text{ mol}$ oxigén ($m_{\text{O}_2} = 0,425 \cdot 32 = 13,6\text{g}$)

A második tartályban 18,1g tömegű elegyben 4,5g víz, ez 24,86%-t jelent, az oxigén tartalom 75,14%.

Fizika – FIRKA 2008-2009/1

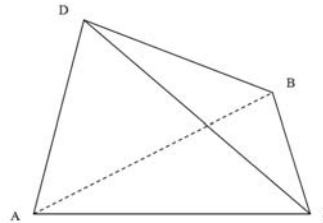
F. 403. Az energia megmaradásának értelmében $E_{pk} = E_{pv} + Q$, ahol E_{pk} és E_{pv} a rendszer kezdeti, illetve végső helyzeti energiája, Q pedig a felszabadult hő. A rendszer kezdeti állapotában, mivel a csiga mérete elhanyagolható, a helyzeti energia értéke:

$$E_{pk} = m_1 g 2l + m_2 g 2l,$$

végső állapotban: $E_{pv} = 0$. Behelyettesítve kapjuk: $\frac{Q}{m_1 + m_2} = 2gl = 19,62 \text{ J/kg}$

F. 404. Elhanyagolva a hőmérő kapillárisának változását, a higanyoszlop magasságának változása arányosnak vehető a hőmérséklet változásával. Így a 100° C hőmérsékletváltozásnak 16 cm magasságváltozás felel meg, míg a hőmérséklet 25° C -kal történő változásának 4 cm. Tehát a higanyoszlop magassága a csőben 6 cm lesz. Hasonlóképpen gondolkozva kapjuk, hogy -5° C hőmérsékleten a magasság 1,2 cm lesz.

F. 405. Ha az ábrán látható tetraéder A és B csúcsaira feszültséget kapcsolunk, szimmetria okokból a tetraéder C és D pontjainak potenciálja megegyezik, így a CD oldalon található ellenálláson nem folyik áram.

Ezért az A és B csúcsok között három párhuzamosan kötött ellenállást találunk, melyek

közül kettő $2R$ értékű és egy értéke R . Így az eredő ellenállást az $\frac{1}{R_{AB}} = \frac{1}{R} + \frac{1}{2R} + \frac{1}{2R}$

összefüggés határozza meg, ahonnan $R_{AB} = \frac{R}{2} = 1\Omega$

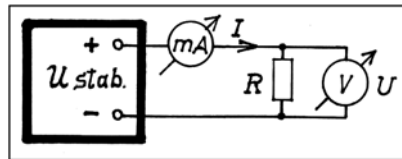
F. 406. Egyik oldalán beüzemelt lencse egy olyan tükörrel egyenértékű, melynek gyújtótávolságát az $\frac{1}{F} = -\frac{2}{f_l} + \frac{1}{f_t}$ összefüggés határozza meg, ahol F az egyenértékű tükör gyújtótávolsága, f_l a lencse gyújtótávolsága, míg f_t az ezüstrétegnek, mint tükörnek

a gyújtótávolsága. A lencse gyújtótávolságára az $\frac{1}{f_l} = (n-1)\left(\frac{1}{R_1} - \frac{1}{R_2}\right)$ képletet alkalmazva, kapjuk, hogy $f_l = R/(n-1)$, ahol R a görbületi sugár nagysága. Az ezüstitükör gyújtótávolsága $-R/2$, ha a domború oldalt ezüstözzük be, és ∞ , amikor a sík felület a

beüzemelt. A fentiek figyelembevételével $F_1 = -\frac{R}{2n}$ és $F_2 = -\frac{R}{2(n-1)}$. Így a gyújtótávolságok arányára az $1/3$, illetve 3 értékek adódnak.

F. 407. A Balmer-képletet alkalmazva, írhatjuk: $\frac{1}{\lambda_H} = R \left(\frac{1}{n_1} - \frac{1}{n_2} \right)$ és $\frac{1}{\lambda_{Li}} = Z^2 R \left(\frac{1}{n_1} - \frac{1}{n_2} \right)$, ahol λ_H a hidrogén atom, míg λ_{Li} a Li^{++} ion által kibocsátott foton hullámhossza. Felhasználva a foton energiája és hullámhossza közötti $\varepsilon = h\nu = \frac{hc}{\lambda}$ kapcsolatot, a fotonok energiájának arányára az $\frac{\varepsilon_{Li}}{\varepsilon_H} = Z^2 = 9$ értéket kapjuk.

Fizika – FIRKA 2009-2010/6. 455-ös feladat megoldása

Ha úgy, a megszokott módon, Ohm törvényével, számítjuk:

$$R' = U'/I' = 2,4V/0,6mA = 4000\Omega, \text{ vagy } R'' = U''/I'' = 2,19V/0,8mA \approx 2727\Omega.$$

Egyik érték sem helyes, mert nem vettük figyelembe az ellenállással párhuzamosan kapcsolt voltmérő hatását. Ráadásul a voltmérő R_V ellenállása a két mérésnél, az $U_{V \max}$ végkitérési feszültség váltásakor meg is változik. Ez arányos a végkitérési feszültséggel:

$$\frac{R'_V}{R''_V} = \frac{U'_{V \max}}{U''_{V \max}}. \quad (1.) \text{ Az } R \text{ ellenállás és a voltmérő } R_V \text{ ellenállásának párhuzamos}$$

eredője, $R_p = \frac{R \cdot R_V}{R + R_V}$, amely viszont a mért feszültség és áram segítségével kiszámít-

ható $R_p = \frac{U}{I}$. Így $\frac{R \cdot R_V}{R + R_V} = \frac{U}{I}$. Ezt mind a két mérésre felírva:

$$\frac{R'_V \cdot I' \cdot R}{R'_V \cdot I'' \cdot R} = \frac{U' \cdot (R + R'_V)}{U'' \cdot (R + R''_V)} \parallel (2.), \text{ ahonnan: } R'_V = \frac{U' \cdot R}{I' \cdot R - U'}, \quad R''_V = \frac{U'' \cdot R}{I'' \cdot R - U''} \parallel \div (3.)$$

$$\Rightarrow \frac{U' \cdot R}{I' \cdot R - U'} \cdot \frac{I'' \cdot R - U''}{U'' \cdot R} = \frac{R'_V}{R''_V} \quad (4.).$$

Viszont az (1.) és (4.) szerint: $\frac{U'}{U''} \cdot \frac{I'' \cdot R - U''}{I' \cdot R - U'} = \frac{U'_{V \max}}{U''_{V \max}}$, melyből

$$R = \frac{U' \cdot U'' \cdot (U'_{V \max} - U''_{V \max})}{I' \cdot U'' \cdot U'_{V \max} - I'' \cdot U' \cdot U''_{V \max}}. \quad (5.)$$

$$\text{Innen: } R = \frac{2,4 \cdot 2,19 \cdot (10 - 3)}{0,6 \cdot 10^{(-3)} \cdot 2,19 \cdot 10 - 0,8 \cdot 10^{(-3)} \cdot 2,4 \cdot 3} \approx 4986 \Omega. \text{ Tehát } R \approx 5 \text{ k}\Omega.$$

Továbbá, a (3.) és (5.) segítségével még kiszámíthatjuk a voltmérő ellenállását is; például a 10 V-os méréshatárnál: $R'_V = \frac{2,4 \cdot 5 \cdot 10^3}{0,6 \cdot 10^{(-3)} \cdot 5 \cdot 10^3 - 2,4} = 20 \cdot 10^3 \Omega = 20 \text{ k}\Omega.$

Ebből azonnal megkapható a voltmérő *egy voltra eső ellenállása* is, $20 \text{ k}\Omega / 10 \text{ V} = 2 \text{ k}\Omega / \text{V}$, amelyet a műszer skálalapján általában feltüntetnek.

Legyen U_0 az alkalmazott feszültség, és R_A az ampermérő ellenállása; felírható, hogy: $U_0 = I' \cdot R_A + U'$, $U_0 = I'' \cdot R_A + U''$ || (6.) $\Rightarrow I' \cdot R_A + U' = I'' \cdot R_A + U''$

$$\Rightarrow R_A = \frac{U' - U''}{I'' - I'} \quad (7.)$$

Így a (7.) és a (6.) segítségével: $R_A = \frac{2,4 - 2,19}{0,8 \cdot 10^{(-3)} - 0,6 \cdot 10^{(-3)}} = 1,05 \cdot 10^3 \Omega \approx 1 \text{ k}\Omega$, és

$$U_0 = 0,6 \cdot 10^{(-3)} \cdot 10^3 + 2,4, \quad U_0 = 3 \text{ V}.$$

(a feladatot Bíró Tibor tanár úr küldte Marosvásárhelyről)

híradó

A vegyjele: Cn, a neve: kopernícium a 112-es rendszámú elemnek.

Véglegesítették a nevét a 112-es rendszámú elemnek, névadója Nicolausz Kopernikusz (1473-1543).

Az élet földi körülmények közötti kialakulásának lehetőségét és módját a vegyészek kísérleti bizonyítékokkal próbálják modellezni

Több mint fél évszázad telt el S. L. Miller (1930-2007) híres kísérlete óta, ami során az ősléggört próbálta modellezni víz, metán, hidrogén és ammónia elegyével, melyben elektromos kisüléssel pótolta a villámok szerepét. Az így kapott elegyben 5 aminosavat tudott kimutatni. A kísérlet során képződött elegyből mintákat tett félre későbbi elemzésre. Az utóbbi években ezeket a mintákat elemezve a sokkal fejlettebb analitikai módszerekkel, bennük még 9 aminosavat tudtak azonosítani. Ez még mind nem volt meggyőző az élővilág fehérjeféleségei képződésének magyarázatára. A kutatók feltételezik, hogy a Miller által használt erősen redukáló tulajdonságú gázkeverék nem modellezte megfelelően az ősléggört. Miller a vulkánkitörés körülményeit is tanulmányozta, s annak során sokkal kevésbé redukáló gázkeveréket használt. Ezekből a kísérletekből megőrzött minták elemzésekor azokban 22 aminosavat és 5 aminosavat találtak.

Volt olyan tudós, aki az élet megjelenése feltételének a meteoritok becsapódásakor keletkező szerves molekulák képződését tekintette (C. Sagan kísérleti bizonyíték nélküli elmélete). Ennek kísérleti igazolására japán kutatók vizet, ammóniát, nitrogént, vasat